

Концептуални и технологични подходи за педагогизация на родителите в контекста на позитивно-ориентираното семейно възпитание

Десислава Стоянова

Abstract: Conceptual and technological approaches to teach parents in Positively orienting family education: *The aim of the article is to define the necessity of pedagogical knowledges for parents in the area of humanistic interrelations with their children. The article contains some directions, basic concepts, principles, practical methods and techniques for effective family education.*

Key words: *Positive family education, Parent's strategies, Accents and expected results, Positive child's personality development.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Семейството традиционно се явява главната институция за възпитание на детето в качеството си на първична социална среда, поради голямото значение на близките възрастни в живота на детето и продължителността на оказваното върху него възпитателно влияние. Ето защо, всичко, което детето усвои в рамките на семейното възпитание се запазва и прилага от него през целият му живот.

Всяко семейство и осъществяваното в него възпитание е уникално, но заедно с това то може да функционира както като положителен, така и като отрицателен фактор на влияние върху личността на детето. Възпитанието в семейството зависи от биологичните, социалните и личностно-психологическите характеристики на родителите, от тяхната ценностна система и педагогическа култура. В много случаи то не притежава необходимите качествени характеристики, чрез които да осигури оптимално социално и личностно развитие на детето. Това е така, тъй като някои от родителите не притежават необходимия възпитателен потенциал, други са възпрепятствани по силата на определени житейски обстоятелства (тежки заболявания, нисък социален статус, аморално поведение), трети просто омаловажават възпитателния капацитет на семейството, или считат себе си за напълно подготвени да възпитават собствените си деца и не смятат за необходимо усвояването на специални педагогически знания.

У нас въпросът за педагогизацията на родителите, особено по отношение на възпитанието е недостатъчно проучен както на теретично, така и на практико-приложно равнище. Спорадичните теоретични разработки по проблема често са в контекста на друг проучван педагогически проблем, а практическите му аспекти се ограничават в рамките на общопопулярни предписания от областта на практическата психология, или се свеждат до дейността на така наречените "училища за родители", които съществуват и се реализират извън обхвата на обществените образователни институции.

Необходимост от педагогизиране на възпитателните взаимодействия в семейството и повишаване педагогическата култура на родителите съществува и неговата цел е не да дава готови директиви за поведение и действие, а да формира у родителя съществените характеристики на възпитател, които да му позволят в различните възпитателни ситуации да се чувства подготвен в разрешаването на възникналите проблеми, да разполага с възможности за избор и реализация на оптимални стратегии за преодоляване на възникналите противоречия.

Това е и целта на настоящата разработка-да се очертаят базисните концептуални параметри, практико-приложни техники и подходи за реализация на позитивно-ориентираното семейно възпитание като обоснована, целенасочена и високоефективна възпитателна стратегия.

ИЗЛОЖЕНИЕ

От основните стратегически линии на родителско поведение, посочени в научно-педагогическата литература, за оптимални по отношение хармоничното социално и личностово изграждане на детето, се считат тези, свързани с хуманно-личностно ориентирания психологически подход на взаимодействие, базирани върху сътрудничеството, партньорството между родители и деца в хода на семейното възпитание. С подобна насоченост на концептуалните и технологичните си характеристики е и позитивното семейно възпитание като стратегия, целяща постигане и установяване на егалитарност между субектите на възпитателния процес. При нея между родителите и децата няма постоянни и трайни конфликти, те се възприемат като временно явление. Водещата линия на междуличностните отношения е концентрирана около изграждането на трайна и постоянна комуникация, взаимоприемане, взаиморазбиране, сътрудничество и емоционална съпричастност.

За целенасоченото прилагане на позитивното възпитание като родителска стратегия е необходимо да се познават всички негови особености и основни характеристики [2], които го отличават от останалите модели на възпитателно поведение.

Първият съдържателен компонент на позитивното семейно възпитание е емоционалното приемане на детето от родителите. Той има следните белези: безусловност (означава да се приема детето такова, каквото е), постоянство на родителската любов и съпричастност с детските проблеми (при липса на постоянство детето ще се чувства самотно и изоставено), свободата на детето да показва открито любовта си към родителите (нейните проявления зависят от възрастта и индивидуалността на детето), необходимост на родителите да общуват с детето и радост от общуването (тази необходимост може да се реализира чрез диалог, игра, четене, или някаква семейна дейност. Общуването с любим човек носи радост, а тя е иманентна характеристика на емоционалното приемане).

Друга характеристика на позитивно-ориентираното семейно възпитание е увереността на детето, че е обичано. Това е от особена важност, тъй като чрез собствената си увереност то ще се почувства ценно (изграждане на положителна и адекватна "Аз- концепция"). С подобна насоченост се отличава и следващият компонент от съдържанието на позитивно ориентираното възпитание, а именно-спецификата при прилагането на стимулите: обект на одобрение или неодобрение са постъпките на децата, а не качествата на тяхната личност.

Родителите често не правят разлика между двете и изработват определен "етикиран репертоар". Етикирането се проявява в обобщаване на някаква проява, постъпки или дадено качество на поведението и съотнасянето им към личността. Детето се оказва пред дилемата „да отрече“ или „да приеме“ етикета и поради малкия му опит то вярва на родителите си и се възпитава чрез наложените от тях етикети.

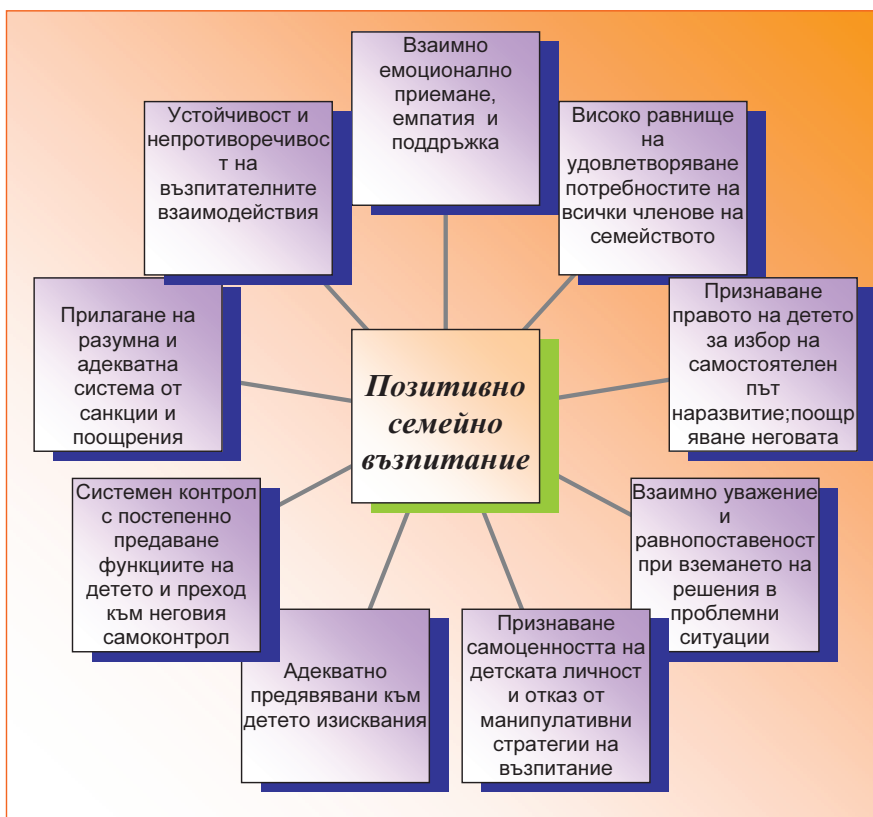
Друга важна характеристика е яснотата и последователността на родителските изисквания. Емоционалното развитие на детето ще бъде хармонично, ако то може без риск от грешка да предвиди това, което ще прави утре в зависимост от това какво е правило при същите условия преди.

Позитивно-ориентираното семейно възпитание се характеризира още с равновесие между родителската любов и родителската власт. При разглежданият тип стратегия, родителската власт притежава редица особености, специфични функции и етапи на проявление. На първо място детето се нуждае от теоретичен модел за своето поведение и даването на такъв модел от страна на родителите е проява на тяхната власт. Следващата нейна функция и проява е ролята на своеобразна "външна цензура" и тя закономерно произтича от особеностите на семейството като социо-емоционална система. Тъй като семейството се стреми

детето да реализира дадения му модел, то се явява в ролята на ценура на неговото поведение, като приема или отхвърля това поведение. Балансът между родителска любов и власт трябва да осигури на детето достигне до устойчива автономия или „власт над себе си“.

Последната функция на родителската власт е да изгради у детето "модел за самата себе си". Това означава то да усвои основите на родителската власт, принципите, на които се изграждат нейните механизми, означава моделът да бъде динамичен, а не ригиден и да съчетава властта над детето с любовта към него.

Посочените отличителни характеристики на позитивното възпитателно взаимодействие функционират като базови постановки за формулиране съдържанието на подходите за неговата практическа реализация (Фиг.1). Те очертават алгоритъма, технологията и обхвата на родителското поведение, а в някои случаи могат да изпълняват ролята на компенсаторен механизъм за неутрализиране негативните влияния на останалите възпитателни фактори.

Фигура 1. Коцептуални и практико-приложни подходи при позитивно-ориентираното семейно възпитание

Ефективността от прилагането на концептуалните и технологичните подходи при позитивно-ориентираното семейно възпитание е свързана с познаването и обосноваването избор от страна на родителите на определени принципи и стратегии

за възпитателно поведение, които благоприятстват стимулирането на автономността и укрепването на адекватната самооценка на детската личност. Такава е същността на петте основни принципа на позитивното родителство (по Джон Грей) [1], първият от които е свързан с водещата постановка, застъпена при хуманно-личностно оринтирания стил на общуване, а именно- зачитане индивидуалността на детето, неговите личностови особености, таланти и потребности. Този принцип предполага като логично следствие и приемането на грешките като естествено и неизбежно явление (Втори принцип на позитивното родителство), както и изграждане на ролеви поведенчески модели при които грешките, допускани от детето не са представени като условие за задължителна санкция, а като възможност при следваща идентична ситуация да се реагира по подходящия начин.

Хармоничните взаимоотношения между родители и деца предполагат проявяване на разбиране и осигуряване на възможност за идентифициране и изразяване от страна на детето на собствените чувства, включително и негативните (гняв, безпокойство, страх, разочарование), в което се изразява и същността на третия принцип на позитивното възпитание. Необходимо е детето да разбере, че появата на подобни чувства е естествена и неминуема част от процеса на неговото съзряване, но проявите им не са допустими винаги и навсякъде.

Следващият принцип е концентриран около поведението на родителите по посока стимулиране на детето да изразява свободно своите желания и стремежи, а последният акцентира върху предоставяне възможност на детето спокойно да изразява своето несъгласие, знаейки обаче, че последната дума е на неговите родители.

Един от най-главните проблеми при възпитанието на съвременните деца е, че им се предоставя прекалено много свобода. Родителите осъзнават необходимостта от даването на повече права на подрастващите, но не умеят да поддържат своята водеща, контролираща родителска позиция. Ако към децата се подхожда изключително либерално, предоставяйки им пълна свобода и към тях не се предявяват изисквания, в много случаи те започват да проявяват егоизъм, раздразнение и негативизъм. Позитивното родителство не означава непременно осигуряване на безгранична свобода на действие от страна на детето, напротив-то е насочено към изграждане у него на умение и способност за поемане на отговорност за собственото му развитие, което включва и възможността за изразяване на несъгласие.

Позволявайки на детето да казва "не", родителят го насочва към това, без страх да изрази своите чувства, да определи своите желания. Това не означава, че винаги и във всички случаи те трябва да бъдат удовлетворявани, но единствено ако детските желания и чувства бъдат чути от родителите, биха могли да се установят отношения на партньорство, в съответствие с основната задача на позитивното възпитание-изграждане у детето на желание и умения за сътрудничество като важна предпоставка за неговото ефективно социално развитие.

У децата е изначално заложена една базова нагласа: дълбоко в себе си те искат да доставят радост на своите родители. Принципите и методите на позитивното възпитание усилват тази нагласа и в резултат на това децата започват охотно да следват родителската воля и желания. Появяват се множество акценти и очаквани резултати, свързани с периодите на развитие в детството и юношеството, които могат да бъдат видяни от родителя в хода на осъществяването на самия процес [5]. Такива са например ефективната психологическа адаптация на детето в средата; стремежът към позитивно установяване на отношения с другите; развитие на самочувствието, достойнството и отговорността; научаване на дисциплина и адекватно поведение; формиране на социално полезни нагласи. Всичко това подтиква детето към саморегулируемо поведение, самостоятелност и самодейност в

опознаването на света, развива се неговата индивидуалност; то се научава да адаптира собствения си духовен свят към външния, чрез формиране на способност за идентификация и поемане на отговорност.

Очакваните резултати от позитивното семейно възпитание, могат да бъдат достигнати единствено ако практически се спазва основния технологичен постулат при неговото прилагане, а именно - запазване на уважението към собственото „Аз“ и утвърждаване на детското самочувствие, за да бъде достигната и крайната цел-хармония и духовно здраве на детето, в атмосферата на солидарност с целите на семейната общност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Позитивното семейно възпитание насърчава развитие на емоционална интелигентност и важни житейски умения у детето. Чрез изграждане на трайни междуличностни взаимоотношения, в атмосфера на взаимно разбиране, сътрудничество и емоционална съпричастност в семейството се постигат чудесни възможности за успешно представяне на децата във всички сфери на живота: семейство, училище, общество.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Грэй, Джон. Дети - с небес. Искусство позитивного воспитания. Как развить в ребенке дух сотрудничества, отзывчивость и уверенность в себе. София; Москва; 2004.

[2] Пнев, Р. Концептуални и практико-приложни характеристики на позитивното семейно възпитание. В: Социална педагогика – история, теория и практика. С., 2007, с. 67-78.

[3] Пнев, Р. Технология за педагогическо образование на родителите. В: Първа национална среща по предучилищно възпитание, Ловеч, 2008.

[4] Синягина Н.Ю. Психолого-педагогическая коррекция детско-родительских отношений. М., Владос, 2005.

[5] <http://www.zateb.eu/index.php/article/details/131>

За контакти:

Гл. ас. д-р Десислава Василева Стоянова, катедра *Педагогика, психология и история*, Русенски университет "Ангел Кънчев", e-mail: dstoyanova@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.